

Zagreb), and, finally, virtual spaces (Iva Pleše on web places, Ana-Marija Vukušić on the case of a 'local' web forum, Sonja Leboš on a virtual community and Ratko Cvetnić and Mladen Klemenčić on a virtual museum in a Zagreb neighbourhood).

Bojan Baskar

Milana Černelić i Marijeta Rajković Iveta, ur.:

Zapisi iz gornjih Ravnih kotara: Etnološki, povijesni i muzeološki prilozi o Islamu Latinskom, Islamu Grčkom, Kašiću i Podgradini

Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije, FF-press u suradnji sa znanstvenim projektima *Identitet i etnokulturno oblikovanje Bunjevaca* i *Triplex Confinium: hrvatska višegraničja u euromediteranskom kontekstu*, 2010., 377 str.

Iz naslova knjige razvidno je o čemu je riječ: o etnološkim, povijesnim i muzeološkim priložima koji su rezultat interdisciplinarnoga istraživanja grupe stručnjaka i znanstvenika te studenata etnologije i kulturne antropologije te povijesti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu na području Islama Latinskog i Islama Grčkog. Istraživanje je osmišljeno kao zajednički rad u okviru znanstvenoistraživačkih projekata *Triplex Confinium. Hrvatska višegraničja u euro-mediteranskom kontekstu* (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić), *Hrvatski identitet u marketingu turističkog odredišta i razvojnoj strategiji* (voditelj prof. dr. sc. Tomislav Šola) i *Identitet i etnogeneza primorskih Bunjevaca* (voditeljica prof. dr. sc. Milana Černelić), a njemu su se priključile ili ga poduprle i neke druge institucije i pojedinci, npr. Institut "Ruđer Bošković" i Volonterski centar Zagreb. Započelo je studijskim radom koji je podrazumijevao čitanje literature i pripreme za terensko istraživanje provedeno 2005. g., nastavilo se u 2006. godini te je uslijedila obrada (analiza i interpretacija) skupljene građe. Na temelju toga višegodišnjeg rada nastali su sljedeći tekstovi.

U uvodnom članku, pod naslovom kakav je i cijele knjige – "Zapisi iz gornjih Ravnih kotara: Etnološki, povijesni i muzeološki prilozi o Islamu Latinskom, Islamu Grčkom, Kašiću i Podgradini", koji su napisale urednice knjige Milana Černelić i Marijeta Rajković Iveta obrazlažu se razlozi, polazišta, svrha i ciljevi etnoloških/kulturnoantropoloških istraživanja u Islamu Latinskom, Islamu Grčkom, Kašiću i Podgradini. Predstavljaju se u kratkim crtama dosadašnja etnološka istraživanja na području Ravnih kotara, etnološka istraživanja na temu Domovinskog rata, ukazuje se na različitost pristupa ovih poratnih istraživanja te poteškoće na koje pri tome etnolozi nailaze: kako istraživati dvije suprotstavljene

zajednice čija je stvarna suprotstavljenost složenija od opće teorijski koncipirane binarnosti “mi” i “oni”. Daje se osvrt na relativno oskudnu etnološku literaturu i arhivsku građu o tradicijskoj baštini Ravnih kotara. Rezultati istraživanja prikazani u ovoj knjizi, kažu koautorice, moći će se koristiti i za revitalizaciju područja, i to na više načina: utvrđivanjem lokalnih izvornih ekoproizvoda, obogaćivanjem kulturno-turističke ponude, kroz turizam baštine, za razvoj kreativnoga turizma, kroz radionice i tečajeve, na primjer za izradu vlastitih suvenira, spoznajama kako živi lokalno stanovništvo, mogućnostima primjene kroz osnivanje muzeja u Kuli Janković, a tu je i mogućnost daljnjih istraživanja, koja bi se u okviru ljetnih škola mogla održavati u budućem Međusveučilišnom centru u Kuli Jankovića.

Olga Diklić i Tea Mayhew priložile su rad “Mletački katastar iz 1709. g. za Rupelj, Islam Latinski i Islam Grčki”. To je detaljna analiza dokumenata katastra za navedena sela te analiza pripadajućih katastarskih karata za razdoblje nakon završetka ratovanja protiv Osmanlija (1645. – 1655.), a za prostor dalmatinskih obalnih komuna pod mletačkom upravom (zadarsko i šibensko zaleđe).

Martina Krivić Lekić autorica je priloga “Toponimija Islama Grčkog, Islama Latinskog i Kašića”. Ona je provela istraživanje tragova osmanlijskih osvajanja na navedenom području te utvrdila podatke i svjedočanstva o ljudima i minulim vremenima koje nije moguće pronaći u čitanju geografskih karata.

Stipe Kljajić autor je priloga “Mletački katastar iz 1709. godine i suvremena onomastika kao izvori za ekohistoriju i sociodemografsku sliku islama”. Na temelju mletačkih katastara i suvremene onomastike članak ukazuje na međudjelovanje sociodemografskih procesa (imigracije stanovništva iz Bosne, Like i Bukovice) i promjena u prirodnom okolišu islama u 18. st. Autor utvrđuje kako je uz odgovarajući tehnološki i ekonomski razvoj, od tada pa sve do druge polovice 20. st., za konačnu i najtemeljitiju transformaciju islamskoga krajolika imala industrijalizacija poljoprivrede.

Sanja Lončar napisala je rad “Prilog poznavanju tradicijskog graditeljstva i kulture stanovanja” za lokalitete Islam Latinski, Grgurice, Rupalj, Islam Grčki i Kašić. Prezentira podatke o materijalima za gradnju stambenih i gospodarskih objekata, načinima njihove nabave i obrade, alatima korištenim za gradnju i pri obradi materijala, potom o graditeljima, tehnikama gradnje. Autorica govori o kulturi stanovanja te društvenim promjenama koje su utjecale na gradnju i stanovanje.

Mura Kokotović potpisuje prilog “Maslinarstvo”, a odnosi se na sela i zaselke Islama Grčkog, Islama Latinskog, Grgurica, Kašića, Podgradine i Ruplja od kraja 19. st. do danas. Opisuje osnovne značajke masline, njezino ekonomsko i kulturno značenje kroz povijest te specifičnosti tradicijskoga maslinarstva

u Ravnim kotarima kroz procese sadnje, berbe, prerade i upotrebe. Razmatra mogućnosti primjene rezultata ovakvih etnoloških istraživanja u razvoju ruralnoga turizma.

Sljedeći prilog – “Tradicija lova i lovnog turizma” – također je napisala Mura Kokotović. Temu je istraživala na istim lokacijama, a odnosi se i na isto razdoblje. Opisuje nekadašnje načine lova divljih životinja. Posebno je izdvojila opis lova na zmije kao nekadašnju poluprofesiju i običaj *vučara*. Zanimljivo je da je autorica ušla u trag nekadašnjega lovnog turizma te komentirala mogućnost njegove revitalizacije kao moguće grane ruralnoga turizma.

Tamara Nikolić autorica je priloga “Poljoprivreda, opskrba vodom i navodnjavanje”. Budući da je kraj bogat vodom, ovo je oduvijek bilo poljoprivredno područje. Polovicom 20. st. napuštaju se tradicijske poljoprivredne prakse i uvode nove. Autorica opisuje nomenklaturu za pojedine ratarske kulture i alate te ističe kako voda nije bila značajna samo kao ekonomski resurs, nego je činila kontekst društvenom životu (npr. vezano uz svadbene običaje, pranje odjeće i sl.).

Milana Černelić i Ivan Galić napisali su “Pregled godišnjih običaja”. U radu se prikazuju godišnji običaji ovoga područja s naglaskom na promjenama do kojih je s vremenom neminovno dolazilo, kao i na razlikama koje proizlaze iz različite konfesionalne pripadnosti njihova stanovništva. Ratom poremećeni red *hoda kroz godinu* počeo se ponovno uspostavljati, važniji kalendarski običaji poput Božića i Uskrsa, svečanosti na sv. Nikolu kod katolika i na sv. Iliju kod pravoslavnog stanovništva obnavljaju se i vraćaju u život istraženih lokaliteta.

Valentina Baćac napisala je prilog “Tradicijska prehrana”. Obradila je općenito temu o prehrani, obrocima i objedovanju. Podijelila je rad na poglavlja o mlijeku i mliječnim proizvodima, mesu i mesnim proizvodima, ribi, žitaricama i kruhu, povrću i prerađevinama od voća i povrća. Bavila se istraživanjem upotrebe samoniklog bilja u prehrani, pićima, uljima, kolačima i slasticama te jelima u posebnim prigodama. Člankom je uputila na moguće implikacije tradicijske prehrane u turističkoj ponudi Ravnih kotara.

Sanja Galović autorica je priloga “Tradicijska medicina, vjerovanja u nadnaravna bića, porođaj i higijena”. Obradila je više tema s područja narodne medicine vezanih uz trudnoću, porođaj, higijenske navike stanovništva, izradu sapuna, vjerovanja u mòru, uroke i vještice. Također je obradila prakse lokalnih namještača kostiju, masera i babica.

Naposljetku, tu je prilog Darka Babića “Muzeološki rakurs: ekomuzeji”. Rad se bavi fenomenom ekomuzeja, specifične forme muzeja nastale u Francuskoj 70-ih godina 20. st. Opisuje se nastanak muzeja na otvorenom, *heimat*-muzeji i sl.,

izlažu se odrednice takvih institucija, a prije svega glavne karakteristike i osnovne razlike u odnosu na klasične muzeje. Sugerira se njihova vrijednost i primjenjivost u odnosu na mogućnosti koje se nude na području Ravnih kotara.

Ova je knjiga vrijedno svjedočanstvo o tradicijskoj kulturi Ravnih kotara, no i o suvremenoj kulturnoj i ekonomskoj situaciji. Osobito je vrijedno to što su se rezultati istraživanja iskoristili u definiranju mogućnosti revitalizacije regije nakon stradanja u Domovinskom ratu te sveukupnoga kulturnog i ekonomskog razvoja.

Jadranka Grbić

Marijana Hameršak i Suzana Marjanić, ur. *Folkloristička čitanka*

Zagreb: AGM i Institut za etnologiju i folkloristiku, 2010., 562 str.

U pokušaju razaznavanja disciplinarnog naslijeđa, vođene prikazom protežnosti folkloristike te promišljanja potrebe nastale suočavanjem s pedagoškim iskorakom discipline iz ekskluzivno znanstvenoga okružja u okrilje akademske pouke, urednice zbornika radova *Folkloristička čitanka*, Marijana Hameršak i Suzana Marjanić, ovom knjigom priskrbile su hrvatskoj folkloristici ne samo propedeutičko pomagalo, već i mudar osvrt na burne obrate disciplinarnog sazrijevanja.

U tri cjeline – “Folklor(istika), što je to”, “Folkloristika i drugi”, “Folkloristika i mi” – predstavlja se niz autora – rodonačelničkim, programatskim, preglednim i problemskim tekstovima, crticama, pismima, javnim govorima, razgovorima koji su oblikovali prodigoznost folkloristike. Prvotan izbor nužno pada na “mitsko” romantičarsko ime folkloristike u očinskom praliku Jacoba Grimma, koji usustavljuje znanje pragermanskoga mitološkog zaleđa i otvara vrata komparativnom postupku studija mitologije, ili pak na pismo Williama J. Thomsa iz 1846. godine koje svoje mjesto u zbirci zaslužuje imenovanjem ukupnih aktivnosti “proučavanja starih navada, običaja, svetkovina, praznovjerja, balada, poslovice (...)” sintagmatskom složenicom *Folkl-lore* – “znanje naroda”. Slijedi tekst Romana Jakobsona i Pjotra Bogatirjova koji nude razlikovanje individualnoga govornog čina (*parole*), usporedivog s književnošću, i govorne konvencije zajednice sugovornika izrazive jezikom (*langue*) i odredive i kao folklor. Ernst Jones u radu “Psihoanaliza i folklor” pledira za psihoanalitički pristup folklorističkoj građi privodeći značenje folklornih pojava “pražicima” i “primitivnim impulsima”. “Bilješke o folkloru” Antonija Gramscija značenjski potencijal folklor iznalaze u njegovoj opozicijskoj naravi spram “službene konceptualizacije svijeta” u kojem folklor postaje protestna artikulacija interesa i prava različitih socijalnih grupa u